

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-72>

УДК 336.5

## ЕНЕРГЕТИЧНА БІДНІСТЬ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИМІРЮВАННЯ

### ENERGY POVERTY: ECONOMIC DEFINITION AND MEASUREMENT FEATURES

**Науменкова Світлана Валентинівна**

доктор економічних наук, професор,  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8582-6044>

**Тіщенко Євген Олександрович**

кандидат економічних наук,  
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1580-4701>

**Naumenkova Svitlana**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Tishchenko Ievgen**

Private Higher Education Institution "European University"

Стаття спрямована на поглиблення змісту поняття енергетичної бідності, здійснення порівняльного аналізу стану енергетичної бідності в країнах ЄС та в Україні, а також вдосконалення організації моніторингу стану енергетичної бідності в Україні. В статті розкрито зміст поняття енергетичної бідності, на основі статистичних даних продемонстровано посилення негативного впливу енергетичної кризи, яка розгорнулася у 2021–2022 рр., на стан енергетичної бідності домогосподарств в країнах ЄС та в Україні. Сформульовані пропозиції спрямовані на вдосконалення правового поля та посилення спрямованості моніторингових дій для отримання більш повної та об'єктивної інформації щодо поширення енергетичної вразливості домогосподарств в Україні.

**Ключові слова:** державні фінанси, економічне відновлення, енергетична бідність, сталий розвиток, енергетичний перехід.

The shortage of energy capacities, high volatility in energy prices and a sharp decline in household incomes amid wartime conditions are intensifying the already pressing issue of rapidly growing energy poverty in Ukraine. This article aims to clarify the concept of energy poverty, conduct a comparative analysis of the state of energy poverty in EU countries and Ukraine, and improve the organization of energy poverty monitoring in Ukraine. Using data from Eurostat, the International Energy Agency and the State Statistics Service of Ukraine, and applying economic and statistical methods, the study demonstrates the increasing negative impact of the 2021-2022 energy crisis on household energy poverty in both the EU and Ukraine. The research highlights that Ukraine faces greater risks due to disrupted infrastructure, uneven access to energy services, and rising migration. The article emphasizes current problems in developing a reliable and representative database for analyzing energy poverty in Ukraine. The absence of clear criteria and consistent assessment methodologies hinders the implementation of state support for energy-vulnerable households. It is advisable to apply clearer, scientifically grounded criteria and comprehensive approaches to defining target population groups during the process of energy monitoring, taking into account regional specifics, income levels, housing conditions, and access to energy resources. Special attention must be given to improving data collection mechanisms to ensure an impartial understanding of the real situation of households affected by energy poverty. Internal and external migration further complicate the consistency and reliability of household surveys. The worsening energy crisis in Ukraine requires an urgent reassessment of national policies for protecting vulnerable social groups. This includes the development of national energy poverty indicators, aligned with the goals of the energy sector and the strategic priorities for Ukraine's post-war economic recovery. Furthermore, there is a need to specify measurable thresholds for basic energy needs to facilitate accurate evaluation and effective policymaking. The article proposes legal and institutional improvements in line with EU practices to enhance the monitoring and management of energy poverty in Ukraine.

**Keywords:** public finance, economic recovery, energy poverty, sustainable development, energy transition.

**Постановка проблеми.** Енергетична бідність є ключовою концепцією законодавчого пакету, відомого під назвою «Чиста енергія для всіх європейців», який покликаний полегшити справедливий енергетичний перехід. До «Європейського стовпу соціальних прав» (“The European Pillar of Social Right”) віднесено право доступу до енергії, яке має бути гарантовано кожній людині [1].

Дефіцит енергетичних потужностей, висока волатильність цін на енергоносії, стрімке падіння доходів населення в умовах війни посилюють виклики стрімкого зростання енергетичної бідності в Україні, що зумовлює необхідність дослідження питань, спрямованих на вдосконалення моніторингу з метою підтримки енергетично вразливих верств населення.

Відсутність чітких критеріїв та унормованих підходів до оцінювання стану енергетичної бідності стримує заходи державної підтримки енергетично вразливих домогосподарств в Україні як на державному, так і на місцевому рівнях. З огляду на це, виникає необхідність поглиблення змісту поняття енергетична бідність на основі застосування ключових індикаторів відповідно до вимог ЄС, а також вдосконалення правових вимог для посилення спрямованості моніторингових дій та отримання більш повної та об'єктивної інформації щодо енергетичної вразливості домогосподарств в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема енергетичної бідності знайшла відображення як в офіційних документах Світового банку, Міжнародного енергетичного агентства (IEA), Міжнародного агентства з відновлюваної енергії (IRENA), Європейської комісії, ВОЗ (WHO), так і в працях науковців різних країн світу. За інформацією Світового банку, глобальний розрив у доступі до енергії посилюється, оскільки зростання населення випереджає нові підключення до джерел енергопостачання: 2,1 млрд людей у світі продовжують використовувати традиційне паливо (переважно деревину або вугілля) для опалення та приготування їжі, що чинить негативний вплив на здоров'я та довкілля [2]. Так, щонайменше 1,18 млрд людей живуть в умовах енергетичної бідності, 447 млн людей не користуються електроенергією, незважаючи на те, що вони електрифіковані згідно з офіційними статистичними даними [3]. На думку експертів, енергетична бідність спричинена дією різних факторів, таких, як світова енергетична криза, інфляція, посилення гео-

політичної напруженості, зростання боргової кризи [4; 5; 6, с. 22].

Науковці аналізують енергетичну бідність в площині складних соціально-економічних проблем та проблем зміни, а також соціальних проблем, насамперед, пов'язаних з економічною нерівністю клімату [7, с. 5–6; 8; 9, с. 231; 10; 11, с. 6].

Важливим питанням є організація моніторингу та отримання об'єктивної інформації, враховуючи, що обмеженість даних є серйозною проблемою в боротьбі з енергетичною бідністю [12, с. 392]. Підходи до побудови показників та моделей оцінювання стану енергетичної бідності відображено в працях багатьох зарубіжних вчених [13, с. 5–6; 14, с. 2–3; 15, с. 32–33; 16, с. 4–5]. На відміну від країн ЄС, де реалізується комплексний підхід до подолання основних причин енергетичної бідності [1, 17, 18], в Україні заходи державної підтримки обмеження поширення енергетичної бідності потребує відповідного правового та фінансового врегулювання [19, с. 162; 20, с. 200; 21, с. 74–76].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Поширення енергетичної бідності посилює увагу урядів багатьох країн до захисту енергетично вразливих домогосподарств. Актуальність діагностики енергетичної бідності набуває особливого значення в умовах оновлення національних енергетичних і кліматичних планів.

В Україні існують складнощі у формуванні бази даних для аналізу енергетичної бідності, що потребує більш ретельного вивчення досвіду ЄС щодо змісту цього поняття та його впровадження у регуляторну практику. Імплементация в Україні Третього енергетичного пакету ЄС спричинило появу в українському законодавстві про ринки природного газу та електричної енергії терміну «вразливі споживачі», проте у національному законодавстві відсутнє визначення енергетичної бідності з чіткими формалізованими критеріями.

Посилення енергетичної кризи в умовах геополітичних викликів, продовження війни в Україні потребує більшої уваги до аналізу стану енергетичної бідності на основі рекомендацій Європейської комісії з необхідною адаптацією існуючих підходів до українського законодавства.

Оскільки енергетична бідність є явищем, пов'язаним із доступністю до джерел енергопостачання [17, 18], то формування цього мінімального набору енергетичних послуг для різних країн можуть суттєво розрізнятися

з огляду на природно-кліматичні, соціально-економічні та інші фактори, що потребує розробки системи заходів та моніторингових дій для отримання об'єктивної та своєчасної інформації як на державному, та і на місцевому рівнях. Крім того, в умовах цифрової економіки доступ до стійкої енергії є передумовою надання базових цифрових послуг з огляду на зростаючі переваги для населення при взаємодії з фінансовими установами [22, с. 76]. Крім того, наявність стійких джерел енергії є основою рівноправного доступу широких верств населення до цифрового фінансового обслуговування [23, с. 286–287; 24, с. 54–65].

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є поглиблення змісту поняття енергетичної бідності та здійснення порівняльного аналізу стану енергетичної бідності в країнах ЄС та в Україні, а також формулюванні пропозицій, спрямованих на вдосконалення організації моніторингу стану енергетичної бідності в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Вважається, що поняття енергетичної бідності вперше було введено в в період суттєвого зростання кількості постраждалих від енергетичної кризи домогосподарств після нафтового шоку на початку 1970-х років [25]. Однією з перших науковців, хто акцентував увагу на необхідності доступу широких верств населення до енергетичних послуг, була Б. Бордмен, яка ввела термін «доступне тепло» (“affordable warmth”) та надала визначення паливної бідності (“fuel poverty”) у Великій Британії [26]. Ця тема отримала подальший розвиток в площині кількісного оцінювання стану паливної бідності, а саме: паливна бідність виникає, коли домогосподарство вимушене витратити більше 10% доходу на паливо для підтримки належної температури у приміщенні [5, 26]. Термін паливної бідності дотепер використовується поряд з терміном енергетичної бідності, хоча між ними є певна відмінність.

Поняття енергетичної бідності досліджують на основі застосування витратного та консенсусного підходів. Відповідно до витратного підходу енергетична бідність розглядається як наслідок впливу високих цін на енергію та низьких доходів домогосподарств.

Більш широке тлумачення цього поняття в сучасних умовах відповідає консенсусному підходу, на основі застосування якого енергетична бідність постає як нездатність домогосподарств задовольнити основні життєві потреби. Зауважимо, що застосування цього

підходу наближує поняття енергетичної бідності до змісту такого терміну, як енергетична депривація – стан, коли домогосподарства мають обмежений доступ до достатньої кількості енергії, необхідної для задоволення їхніх базових потреб, зумовлених необхідністю доступу до чистого палива для приготування їжі, опалення, освітлення та інших необхідних енергетичних послуг.

У Директиві про енергоефективність енергетична бідність визначається на основі поглиблення консенсусного підходу як «відсутність доступу домогосподарства до основних енергетичних послуг, які забезпечують базовий рівень і гідний рівень життя та здоров'я, включаючи належне опалення, гарячу воду, охолодження, освітлення та енергію для живлення приладів, у відповідному національному контексті, існуючій соціальній політиці та інших відповідних політиках, спричинені сукупністю факторів, включаючи, але не обмежуючись, недоступністю, достатнім наявним доходом, високими витратами енергії та низькою енергоефективністю будинків» [27].

З огляду на це, для кожної країни важливим завданням є забезпечити можливість задоволення потреб населення в електроенергії, частка якої в кінцевому енергоспоживанні наблизиться, за прогнозами, до 30% у 2030 році порівняно з 18% у 2023 році [28].

Хоча виробництво електроенергії за період 1990–2023 рр. збільшилося у 2,5 рази, а середньорічний темп зростання (GAGR) за цей період становив 2,84%, проте прогнозований темп зростання щорічного попиту на електроенергію у світі оцінюється у 3,4%, що свідчить про незбалансованість світового попиту та пропозиції на світовому ринку електроенергії. Стійке зростання попиту на електроенергію мале місце в Індії, КНР, країнах Північно-Східної Азії, тоді як в країнах ЄС та інших країнах з розвинутою економікою спостерігалось уповільнення попиту внаслідок зниження темпів виробництва та зростання вартості енергоресурсів.

Нерівномірно розподілене споживання енергії розглядається як перешкода для досягнення Цілей сталого розвитку в умовах Зеленого енергетичного переходу. Увага до проблем енергетичної бідності посилюється не лише через прояв соціальних проблем, насамперед, пов'язаних з економічною нерівністю, але і внаслідок загострення глобальних економічних проблем та проблем зміни клімату. Відмінності у доходах безпосередньо впливають на збільшення вуглецевого навантаження.

Так, 50% населення з низьким рівнем доходу були відповідальними лише за 12% викидів парникових газів у 2019 році, тоді як найбагатші 10% відповідали за 48% [10]. За іншими результатами на 10% найбільш заможної частини населення світу припадає 39% кінцевого енергетичного сліду, тоді як 10% найбідніших відповідають лише за 2% [9].

Нестабільність економічної та політичної ситуації в Україні, структурні зміни в економіці, неефективне державне управління погіршили ситуацію в енергетичному секторі, посилили енергозалежність країни та обмежили надання споживачам енергетичних послуг. За період 1990–2023 рр. щорічне виробництво електроенергії в Україні зменшилося у 2,9 рази – з 298,8 до 103,4 TWh-год, що еквівалентно його щорічному скороченню на 3,16% (рис. 1).

Актуальність питань доступу населення до стійкої енергії посилюється в умовах поступового зростання частки електричної енергії, яка спрямовується на споживання домогосподарствами (табл. 1).

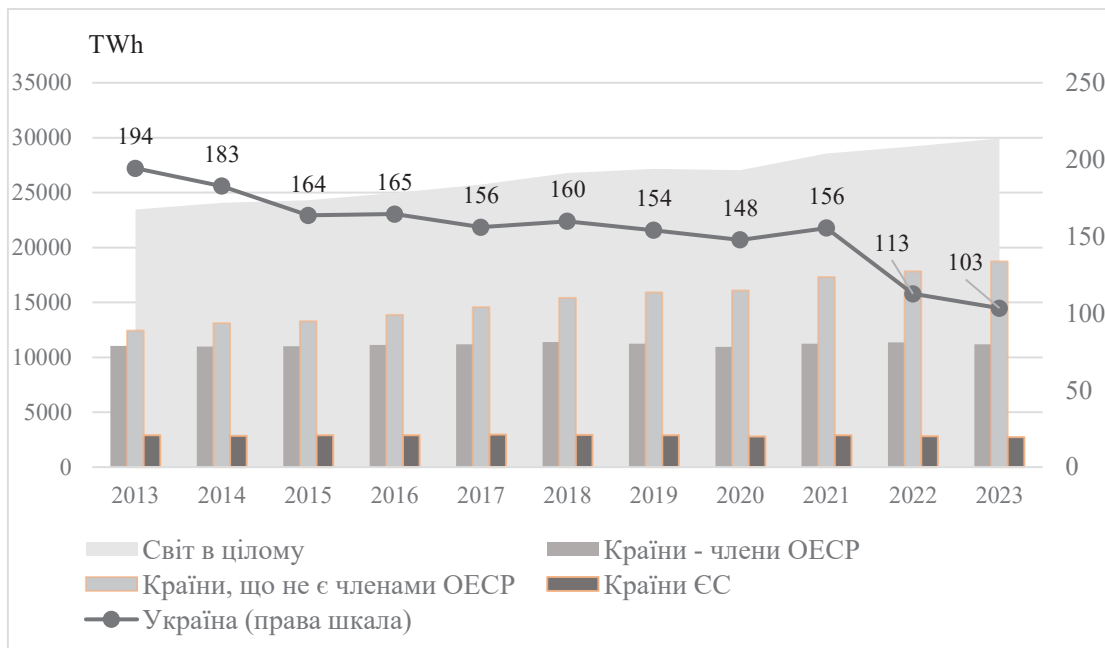
Війна в Україні спричинила масштабні руйнування енергетичної інфраструктури, що обмежило доступ до стійкого електропостачання більшої частини населення та посилило прояв енергетичної бідності. За результатами звіту Світового банку (RDNA4) на кінець 2024 р. сумарні потреби у віднов-

ленні та реконструкції економіки оцінювалися в 523,6 млрд. дол. США, а потреби на відновлення у секторі енергетики та видобутку паливних ресурсів становили 67,8 млрд. дол. США [30] та продовжують зростати.

Зауважимо, що існує взв'язок між такими поняттями, як бідність, паливна бідність, енергетична бідність, енергетична депривація. Проте якщо бідність населення оцінюється на основі показників доходів або витрат, то для наскрізного моніторингу енергетичної бідності виникає необхідність застосування спеціальних індикаторів.

Європейська комісія надає рекомендації щодо оцінювання стану енергетичної бідності, на основі використання системи індикаторів, які можна розділити на чотири групи:

- показники кількісно виміру енергетичної бідності на основі доходу: порівнюють суму, яку домогосподарства витрачають на енергію, з показником доходу;
- показники, засновані на самооцінці: на основі відповідей, які домогосподарства надають на поставлені запитання (наприклад, здатність підтримувати достатнє тепло в будинку взимку та достатню прохолоду влітку);
- показники, засновані на прямих вимірюваннях: ці показники вимірюють фізичні змінні для визначення достатності енергетичних послуг (наприклад, температура в приміщенні);



Примітка: 1 TWh дорівнює 109 kWh.

Рис. 1. Виробництво електроенергії у 2013 – 2023 рр, TWh

Джерело: сформовано авторами за даними IEA [28]

Таблиця 1

**Частка споживання електроенергії домогосподарствами  
у загальному обсязі електроенергії, доступної для кінцевого споживання,  
в окремих європейських країнах та в Україні, %**

<b>Країни</b>	<b>2015</b>	<b>2017</b>	<b>2019</b>	<b>2021</b>	<b>2023</b>
Країни ЄС	27,27	27,31	27,43	28,73	28,68
Країни Єврозони	27,23	27,29	27,50	28,87	28,96
Австрія	27,09	27,45	27,95	31,88	34,26
Албанія	53,05	47,82	47,78	49,84	47,96
Бельгія	21,87	21,05	20,68	20,95	20,66
Болгарія	35,91	35,42	34,87	37,71	39,53
Боснія і Герцеговина	39,63	40,36	41,82	44,07	47,13
Велика Британія	34,08	34,34	34,30	н/д	н/д
Греція	33,44	35,29	33,59	34,71	31,53
Данія	32,03	30,49	31,79	32,54	30,67
Іспанія	29,37	28,94	30,05	31,11	31,74
Італія	22,27	21,69	21,73	22,31	22,07
Латвія	27,22	25,54	24,85	25,92	25,15
Литва	26,17	25,90	25,53	28,53	28,45
Німеччина	24,36	24,64	24,93	25,78	27,34
Норвегія	32,34	32,40	31,97	31,76	30,78
Північна Македонія	46,51	49,90	47,87	49,77	52,78
Польща	20,36	19,93	19,34	19,45	19,52
Португалія	25,56	26,42	27,09	29,63	29,03
Румунія	25,79	25,71	26,16	28,37	29,82
Сербія	49,41	47,02	45,67	45,39	н/д
Угорщина	28,42	28,02	28,06	28,46	29,62
Фінляндія	26,26	27,36	27,28	29,12	29,25
Франція	35,11	35,65	35,93	38,35	36,77
Чехія	24,52	24,96	24,93	27,77	26,95
Чорногорія	44,25	43,27	42,11	44,88	53,86
Швеція	33,64	34,59	34,37	35,26	32,08
Україна	28,41	28,87	29,31	н/д	н/д
Молдова	44,81	43,70	43,29	43,67	41,89

*Джерело: сформовано авторами за даними Eurostat Database [29]*

– непрямі показники: вони вимірюють енергетичну бідність за допомогою пов'язаних факторів, таких, як заборгованість за комунальні послуги, кількість відключень та якість житла [17].

Для вимірювання енергетичної бідності Європейська комісія зосереджує увагу на таких індикаторах, як:

– рівень бідності (частка населення, що перебуває під загрозою бідності (нижче 60 % від середнього національного еквіваленту);

– нездатність забезпечити належний рівень тепла у будинку;

– заборгованість по оплаті комунальних послуг;

– витрати на електроенергію, газ та інші види палива.

Отримання обсягів первинної інформації для моніторингу енергетичної бідності відбувається на основі соціологічних опитувань, зокрема, за результатами обстежень бюджетів домогосподарств (Household budget

survey, HBS) – національні опитування, що проводиться державами-членами ЄС і координується Євростатом. Як правило, опитування здійснюється раз у чотири роки. Отже, динаміка витрат на електроенергію, газ та інші види палива домогосподарствами, в умовах нестабільної ситуації на енергоринках має високу волатильність, що ускладнює отримання об'єктивної інформації в аспекті середньострокової динаміки.

Підвищення цін на енергоносії впродовж останніх років в умовах посилення бідності та кризи вартості життя призвело до того, що кількість людей у стані енергетичної бідності зросла в країнах ЄС до 41 млн осіб (EU, 2024). Край негативний вплив на посилення енергетичної бідності зумовлює зростання не лише вартості життя, але і посилення соціальної ізоляції. Так, у 2023 році відповідно до SOICOP (Classification of individual consumption according to purpose) в країнах ЄС близько 94,6 млн людей, або 21,4% від загальної кількості населення, перебували під загрозою бідності та соціальної ізоляції (табл. 2).

Найбільша частка населення під загрозою бідності або соціальної ізоляції спостерігалася у 2023 році в Румунії (32%), Болгарії (30%), Іспанії (26,5%), Греції (26,1%). Люди, яким загрожує бідність, наражаються на значно вищий ризик нездатності належним чином обігріти свій будинок. Кількість громадян ЄС, які були нездатні підтримувати вдома належний рівень тепла, у 2020 році становило – 7,5%, а у 2023 році – 10,6%. Чисельність населення з відсутністю можливості підтримувати належну температуру у будинку залишалася високою у країнах Східної, Центральної та Південної Європи, а у Болгарії, Греції, Іспанії, Литві, Португалії значення цих показників у 2023 році були найвищими серед країн ЄС. Спостерігалася погіршення ситуації у Франції, Італії, Чехії, Нідерландах, Ірландії та інших європейських країнах.

Понад 30 млн європейців (6,9% населення ЄС) у 2023 році мали заборгованість з оплати комунальних послуг. Витрати на електроенергію, газ та інші види палива в структурі витрат домогосподарств сягали 9-10% в таких країнах, як Болгарія, Польща, Словаччина, Чехія. У більшості європейських країн середнє енергетичне навантаження – частка доходу на енергетичні послуги – майже в два рази вище для 20% найбідніших домогосподарств, ніж для 20% найбагатших домогосподарств.

У 2023 році в країнах ЄС 15,5% населення проживало в приміщеннях з наявністю про-

тікання, вогкості і гнилі, а в країнах Єврозони – 18%. Ініціатива, відома під назвою «Хвиля оновлення» в рамках Європейського зеленого курсу спрямована на реновацію приватних та громадських будівель, а Соціальний кліматичний фонд включає домогосподарства, які перебувають у енергетичній бідності, до своїх основних бенефіціарів.

В Україні доступ населення до енергетичних послуг в умовах тривалих військових дій, значного пошкодження енергетичної інфраструктури, зниження доходів та економічної невизначеності суттєво погіршився. За результатами вибіркового опитування Світового банку, яке проводилося у червні 2023 року, приблизно чверть населення України не мала достатньо грошей, щоб купити їжу, і близько п'ятої частини домогосподарств не могла сплатити за комунальні послуги [32]. Частка населення України, нездатного забезпечити належний обігрів житла, за період 2010–2021 рр. зросла з 9,2 до 17,2%. Особливо загрозливою є ситуація для сільського населення, 26,4% якого не мали можливості підтримувати вдома тепло на належному рівні [31].

В Україні посилено увагу до проблеми подолання енергетичної бідності, але підходи до оцінювання стану енергетичної бідності в Україні потребують гармонізації з тими, що використовуються в більшості європейських країн, базуючись на базових принципах та міжнародно визнаних методологічних засадах Розгортання енергетичної кризи в Україні потребує переосмислення політики захисту вразливих домогосподарств на основі організації моніторингу стану енергетичної бідності та розробки системи заходів, які мають узгоджуватися з цільовими показниками розвитку енергетичного сектору та стратегічними документами відновлення економіки України.

Відмова від державної підтримки енергетично вразливих верств населення з огляду на стан державних фінансів суперечить спрямованості Цілі сталого розвитку SDG 7: "Affordable, reliable, sustainable and modern energy for all". Ця проблема не може вирішуватися на основі лише практики енергетичного субсидування, а потребує більш системних заходів, оскільки суттєве зростання загальної вартості субсидій створюють додаткове навантаження на державний бюджет та зумовлює більш активне використання інших методів з боку Уряду для цільового захисту населення.

Таблиця 2

## Значення основних показників стану енергетичної бідності в країнах ЄС та в Україні

Країна	Частка населення під загрозою бідності або соціальної ізоляції, %		Частка населення, нездатного забезпечити належний рівень тепла у будинку, %		Частка населення, що має заборгованість по оплаті комунальних послуг, %		Частка населення, яке проживає в житлових приміщеннях з незадовільними умовами*, %		Частка витрат на електроенергію, газ та інші види палива у структурі споживчих витрат, %
	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020	2023	2020
Країни ЄС	21,5	21,4	7,5	10,6	6,5	6,9	14,8	15,5	н/д
Країни Єврозони	21,5	21,6	7,8	11,3	6,1	6,9	16,7	18,0	н/д
Австрія	16,7	17,7	1,5	3,9	3,1	5,5	9,1	10,5	4,1
Бельгія	20,3	18,6	4,1	6,0	3,8	3,7	15,7	14,5	4,5
Болгарія	33,5	30,0	27,5	20,7	22,2	17,8	11,0	8,4	9,2
Греція	27,4	26,1	17,1	19,2	28,2	32,9	12,5	13,5	6,4
Данія	16,8	17,9	3,0	6,9	4,2	4,7	16,8	15,0	6,3
Естонія	22,8	24,2	2,7	4,1	3,3	4,6	10,2	10,5	5,6
Іспанія	27,0	26,5	10,9	20,8	9,6	9,6	19,7	23,0	4,3
Італія	24,9	22,8	8,3	9,5	6,0	4,1	19,6	17,1	4,8
Ірландія	19,1	19,2	3,6	7,2	8,2	7,6	16,3	н/д	н/д
Кіпр	17,6	16,7	20,9	16,9	9,2	9,0	39,1	31,6	3,7
Латвія	25,1	25,6	6,0	6,6	8,3	7,0	17,5	18,8	7,1
Литва	24,5	24,3	23,0	20,0	6,3	6,5	10,9	8,6	8,0
Нідерланди	16,0	15,8	2,4	6,9	1,5	1,2	14,8	15,4	4,0
Німеччина	20,4	21,3	7,0	8,2	3,3	5,4	12,0	16,0	5,2
Польща	17,0	16,3	3,2	4,7	4,7	4,0	6,0	5,7	9,1
Португалія	20,0	20,1	17,5	20,8	3,5	3,8	25,2	29,0	н/д
Румунія	35,6	32,0	10,0	12,5	13,9	13,6	10,0	7,5	н/д
Словаччина	13,8	17,6	5,7	8,1	5,2	7,2	4,9	5,8	10,5
Словенія	14,3	13,7	2,8	3,6	9,4	6,6	20,8	18,5	6,6
Угорщина	19,4	19,7	4,2	7,2	10,4	7,3	20,4	12,6	6,5
Франція	19,0	20,4	6,7	12,1	5,5	7,5	18,0	21,1	4,3
Фінляндія	14,9	15,8	1,8	2,6	7,1	7,4	4,5	5,3	3,8
Хорватія	20,5	20,7	5,7	6,2	13,6	11,6	9,4	5,6	7,4
Чехія	11,5	12,0	2,2	6,1	1,9	1,9	6,8	8,5	10,3
Швеція	17,7	18,4	2,7	5,9	2,4	3,3	7,1	4,8	н/д
<b>Україна, в цілому<sup>1</sup></b>	н/д	н/д	н/д	17,2	н/д	15,4	н/д	8,2	16,6
сільське населення				26,4		18,3	н/д	11,5	15,5
міське населення				12,6		13,9	н/д	6,5	16,9

<sup>1</sup>Для України наведено дані з результатами останнього обстеження за 2021 рік

\* житлові приміщення з протікаючим дахом, вологими стінами або фундаментом, гнилими віконними рамами чи підлогою

Джерело: сформовано авторами на даними Eurostat [29]  
та Державної служби статистики України [31]

Слід зазначити, що в Україні у 2022 році загальна сума субсидій на викопне паливо, з урахуванням використання його як ресурсу для виробництва електроенергії, дорівнювала 19,61 млрд дол. США, що становило майже 13% ВВП. Порівняно з 2021 роком ця сума зросла майже у 2 рази – з 9,66 до 19,61 млрд дол. США. Зауважимо, що у 2022 році вартість субсидій на викопне паливо в розрахунку на одну особу в Україні в 7,5 разів перевищував встановлений загальний діючий прожитковий мінімум. Проте у 2023 рр. в умовах війни, через погіршення стану державних фінансів обсяги субсидування суттєво зменшилися – до 5,24 млрд дол. США, що сягало біля 3% ВВП (табл. 3).

Аналізуючи ситуацію в Україні, слід звернути увагу на те, що в структурі субсидій переважали субсидії на електроенергію, частка яких у загальному обсязі зросла з 41,36% у 2010 році до 71,86% у 2023 році (табл. 3).

Зростання чисельності енергетично вразливих домогосподарств в Україні потребує розробки національної концепції подолання енергетичної бідності з відповідним закріпленням базових положень, гармонізованих зі стандартами ЄС, у законодавчій базі. З огляду на це, формування системи моніторингу енергетичної бідності заслуговує окремої уваги при державній підтримці домогосподарств.

Перш за все, доцільно застосовувати більш чіткі критерії та підходи до формування цільових груп населення в процесі проведення енергетичного моніторингу. До війни в Україні Державною службою статистики кожні два роки проводилися обстеження рівня доходів домогосподарств та оцінки матеріальної депривації. Враховуючи ситуацію в Україні, доцільно вдосконалити організацію обстежень на основі охоплення трьох цільових груп респондентів:

– доросле населення – фізичні особи, хто має належний рівень доходів, але не мають стабільного доступу до джерел енергії та не можуть задовольнити потребу в енергетичних послугах;

– доросле населення – фізичні особи, хто має стабільний доступ до енергетичних послуг, але не можуть їх отримати через різні причини, у т.ч. через низький рівень доходів;

– доросле населення – фізичні особи, хто не має стабільного доступу до джерел енергії, а також позбавлений фінансових можливостей задовольнити потребу у послугах з енергопостачання.

Населення у цих трьох групах можна віднести до енергетично бідних, а ті, хто потрапляє в останню групу, – до енергетично вразливих. Доцільність такого підходу дозволить більш точно сформулювати перелік заходів державної

Таблиця 3

## Субсидії на споживання викопного палива в Україні у 2010–2023 рр.

Роки	Всього, млрд дол США	Електроенергія		Природний газ	
		млрд дол. США	% від загальної суми субсидій	млрд дол. США	% від загальної суми субсидій
2023	5,242	3,767	71,86	1,475	28,14
2022	18,290	10,840	59,27	7,450	40,73
2021	11,322	8,302	73,33	3,020	26,67
2020	2,897	2,897	н/д	н/д	н/д
2019	3,318	3,318	н/д	н/д	н/д
2018	7,152	5,556	77,69	1,596	22,31
2017	4,868	4,868	100,00	н/д	–
2016	6,172	6,172	100,00	н/д	–
2015	12,361	7,620	61,64	4,741	38,36
2014	15,042	6,565	43,64	8,477	56,36
2013	14,688	5,174	35,22	9,514	64,78
2012	17,351	5,115	29,48	12,236	70,52
2011	20,162	6,816	33,81	13,345	66,19
2010	18,040	7,462	41,36	10,578	58,64

Примітка: Наведені дані охоплюють вартість субсидій на газ для використання кінцевими споживачами та субсидій на паливо, що використовується як ресурс для виробництва електроенергії.

Джерело: сформовано авторами за даними IEA [28]



підтримки подолання енергетичної бідності для різних груп населення. Крім того, реалізація цього підходу дозволить відокремити заходи боротьби з енергетичною бідністю від системи державної підтримки домогосподарств із низькими доходами.

По-друге, потребують конкретизації підходи до розрахунку обсягів енергетичних потреб та їх порогових значень для оцінювання рівня енергетичної бідності домогосподарств. Яка структура тих потреб, які має задовольняти людина на основі доступу до стабільних джерел енергії? Доцільно зауважити, що соціальні стандарти енергоспоживання мають формуватися також з урахуванням цифрових потреб домогосподарств та враховуватися при визначенні порогового рівня енергетичної бідності. На нашу думку, забезпечення доступу до енергії слід розглядати в контексті цифрового розвитку та визнання цифрового права як фундаментального права для кожної людини.

По-третє, через посилення процесів внутрішньої та зовнішньої міграції, запровадження військового стану неможливою є організація моніторингу енергетичної бідності в Україні на основі використання статистичних індикаторів ЄС (European Commission, 2020). Енергетична бідність населення може бути виявлена за допомогою непрямих індикаторів – ознак депривації. Проте періодичність обстежень для різних груп респондентів в Україні також впливає на отримання об'єктивної інформації, враховуючи нестабільну ситуацію на енергоринках.

Крім того, ініціативи уряду щодо подолання енергетичної бідності в Україні не повинні гальмуватися через відсутність дієвого контролю за цільовим витрачанням коштів при організації моніторингу та реалізації проєктів енергоефективності, реалізація яких має узгоджуватися зі стратегічними документами відбудови економіки України.

**Висновки.** Значення показників енергетичної бідності розрізняються в країнах ЄС та Україні через відмінність в обсягах та особливостях споживання енергії, рівня та структури доходів населення, особливостях збору та обробки первинної інформації. В Україні енергетична бідність посилюється внаслідок війни та руйнування енергетичних потужностей, низьких доходів населення, високих витрат на енергію та низької енергоефективності житла.

Організація збору даних про доступність енергетичних послуг потребує особливої уваги для неупередженого вивчення стану домогосподарств, що потерпають від енергетичної бідності. На місцевому рівні ця інформація може бути використана для реалізації програм підвищення енергоефективності житла та енергомодернізації будівель.

Отже, загострення енергетичної кризи в Україні вимагає переосмислення політики захисту вразливих верств населення на основі розробки національних індикаторів енергетичної бідності, які мають відповідати цілям розвитку енергетичного сектору та стратегічним документам відновлення економіки України. Крім того, організація моніторингу енергетичної бідності в Україні потребує ретельного вивчення керівних принципів, підходів та інструментів.

Дискусійним залишається питання збору даних для моніторингу енергетичної бідності в Україні в умовах посилення процесів внутрішньої та зовнішньої міграції в умовах війни.

Відмова від енергетичного субсидування домогосподарств в механізмі подолання енергетичної бідності в Україні має відбуватися поступово та узгоджуватися з напрямами економічної та енергетичної політики, а державна підтримка населення на основі надання субсидій та інвестиційні заходи з підвищення енергоефективності повинні доповнювати один одного в умовах повоєнного відновлення.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European and Social Committee and the Committee of the Regions. Establishing a European Pillar of Social Rights. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017SC0201>
2. World Bank. Progress on basic energy access reverses for first time in a decade. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/06/11/progress-on-basic-energy-access-reverses-for-first-time-in-a-decade>
3. Min B., et al. Lost in the dark: A survey of energy poverty from space. 2024. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/1-18-billion-around-the-world-are-unable-to-use-electricity>
4. Energy poverty in the EU. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS\\_BRI\(2022\)733583\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)

5. Foster V., Tre J.P., Wodon Q. Energy Prices, Energy Efficiency and Fuel Poverty. World Bank. 2000. URL: <http://www.mediaterre.org/docactu.bWF4aW0vZG9jcy9wZTE=.1.pdf>
6. Drescher K., Janzen B. Determinants, persistence, and dynamics of energy poverty: An empirical assessment using German household survey data. *Energy Economics*. 2021. № 102. 105433. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105433>
7. Енергетична бідність в Україні. DiXi Group. 2019. URL: [https://dixigroup.org/storage/files/2019-10-08/energetichna\\_bidnist\\_weg\\_upd\\_rn1.pdf](https://dixigroup.org/storage/files/2019-10-08/energetichna_bidnist_weg_upd_rn1.pdf)
8. Nussbaumer P., Bazilian M., Modi V. Measuring energy poverty: focusing on what matters. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2012. № 16 (1). P. 231–243. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rser.2011.07.150>
9. Oswald Y., Owen A., Steinberger J.K. Large inequality in international and intranational energy footprints between income groups and across consumption categories. *Nature Sustainability*. 2020. № 5. P. 231–239. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41560-020-0579-8>
10. Chancel, L. Global carbon inequality over 1990–2019. *Nature Sustainability*. 2022. № 5. P. 931–938. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41893-022-00955-z>
11. Zabel L., Hendlin Y. To heat or to eat: Scrutinizing the institutional response to energy poverty in Rotterdam. *Energy Research & Social Science*. 2025. № 123. 104024. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2025.104024>
12. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. №20 (1). P.379–395. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31)
13. Croon T.M., et al. Beyond headcount statistics: Exploring the utility of energy poverty gap indices in policy design. *Energy Policy*. 2023. № 177. 113579. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113579>
14. Rodriguez-Alvarez A., Llorca M., Jamasb T. Alleviating energy poverty in Europe: Front-runners and laggards. *Energy Economics*. 2021. № 103. 105575. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105575>
15. Sareen S., et al. European energy poverty metrics: scales, prospects and limits. *Global Transitions*. 2020. № 2. P. 26–36. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.glt.2020.01.003>
16. Kashour M., Jaber M. Revisiting energy poverty measurement for the European Union. *Energy Research & Social Science*. 2024. № 109. 103420. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103420>
17. European Commission. Commission Recommendation (EU) 2020/1563 of 14 October 2020 on energy poverty. 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020H1563&qid=1606124119302>
18. European Commission. Energy poverty. 2024. URL: [https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/energy-consumers-and-prosumers/energy-poverty\\_en](https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/energy-consumers-and-prosumers/energy-poverty_en)
19. Новак І. М. Деприваційні індикатори енергетичної бідності. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 3(41). С. 158-172. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2020.03.158>
20. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko V., Mishchenko S. Rethinking energy poverty alleviation through energy efficiency: Evidence from Ukraine. *Environmental Economics*. 2024. № 15 (2). P. 198–214. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ee.15\(2\).2024.14](http://dx.doi.org/10.21511/ee.15(2).2024.14)
21. Naumenkova S., Mishchenko I., Tishchenko I., Mishchenko V. Government support for addressing energy poverty in the context of low-carbon transition. *Public and Municipal Finance*. 2025. № 14 (2). P. 64–82. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.14\(2\).2025.07](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.14(2).2025.07)
22. Міщенко В., Міщенко С. Маркетинг цифрових інновацій на ринку банківських послуг. *Фінансовий простір*. 2018. № 1(29). С. 75–79.
23. Міщенко В. Механізми регулювання процесів цифровізації для забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 283-290. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-50>
24. Міщенко В.І. Управління кібербезпекою в системі забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2023. №1. С. 47-72. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.047>
25. Isherwood R., Hancock B. Household Expenditure on Fuel: Distributional Aspects; Economic Adviser's Office. DHSS: London. 1979.
26. Boardman. B. Fuel poverty: from cold homes to affordable warmth. 1991. Belhaven Press. 267 p.
27. Council of the European Union. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Energy Efficiency (recast). 2023. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7446-2023-INIT/en/pdf>
28. IEA. Data and Statistics. URL: <https://www.iea.org/data-and-statistics>
29. Eurostat. Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/>
30. UNDP. Ukraine – Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). 2025. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-fourth-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna4-february-2022-december-2024-english>

31. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
32. World Bank. Resilience. reliance. readjustment: How Ukrainians are coping with the war. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2024/06/11/resilience-reliance-readjustment-how-ukrainians-are-coping-with-the-war>.

## REFERENCES:

1. European Commission. (2017). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European and Social Committee and the Committee of the Regions. Establishing a European Pillar of Social Rights. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017SC0201>
2. World Bank. (2024). Progress on basic energy access reverses for first time in a decade. Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/06/11/progress-on-basic-energy-access-reverses-for-first-time-in-a-decade>
3. Min, B., et al. (2024). Lost in the dark: A survey of energy poverty from space. Available at: <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/1-18-billion-around-the-world-are-unable-to-use-electricity>.
4. EU. (2023). Energy poverty in the EU. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS\\_BRI\(2022\)733583\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)
5. Foster, V., Tre, J.P., & Wodon, Q. (2000). Energy Prices, Energy Efficiency and Fuel Poverty. World Bank. Available at: <http://www.mediaterre.org/docactu.bWF4aW0vZG9jcy9wZTE=.1.pdf>
6. Drescher, K., Janzen, B. (2021). Determinants, persistence, and dynamics of energy poverty: An empirical assessment using German household survey data. *Energy Economics*, 102, 105433. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021>
7. DiXi Group. (2019). Energy poverty in Ukraine [Energetichna bidnist v Ukrayini]. Available at: [https://dixigroup.org/storage/files/2019-10-08/energetichna\\_bidnist\\_weg\\_upd\\_rn1.pdf](https://dixigroup.org/storage/files/2019-10-08/energetichna_bidnist_weg_upd_rn1.pdf) [in Ukrainian]
8. Nussbaumer, P., Bazilian, M., & Modi, V. (2012). Measuring energy poverty: focusing on what matters. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16 (1), pp. 231–243. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rser.2011.07.150>
9. Oswald, Y., Owen, A., & Steinberger, J.K. (2020). Large inequality in international and intranational energy footprints between income groups and across consumption categories. *Nature Sustainability*, 5, pp.231–239. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41560-020-0579-8>
10. Chancel, L. (2022). Global carbon inequality over 1990–2019. *Nature Sustainability*, 5, pp. 931–938. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41893-022-00955-z>
11. Zabel, L., & Hendlin, Y. (2025). To heat or to eat: Scrutinizing the institutional response to energy poverty in Rotterdam. *Energy Research & Social Science*, 123, 104024. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2025.104024>
12. Naumenkova, S., Mishchenko, V., & Mishchenko, S. (2022). Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 20 (1), pp. 379–395. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31)
13. Croon, T.M., et al. (2023). Beyond headcount statistics: Exploring the utility of energy poverty gap indices in policy design. *Energy Policy*, 177, 113579. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113579>
14. Rodriguez-Alvarez, A., Llorca, M., Jamasb, T. (2021). Alleviating energy poverty in Europe: Front-runners and laggards. *Energy Economics*, 103, 105575. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105575>
15. Sareen, S., et al. (2020). European energy poverty metrics: scales, prospects and limits. *Global Transitions*, 2, pp. 26–36. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.glt.2020.01.003>
16. Kashour, M., & Jaber, M. (2024). Revisiting energy poverty measurement for the European Union. *Energy Research & Social Science*, 109, 103420. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103420>
17. European Commission. (2020). Commission Recommendation (EU) 2020/1563 of 14 October 2020 on energy poverty. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020H1563&qid=1606124119302>
18. European Commission. (2024). Energy poverty. Available at: [https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/energy-consumers-and-prosumers/energy-poverty\\_en](https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/energy-consumers-and-prosumers/energy-poverty_en)
19. Novak, I. (2020). Deprivation Energy Poverty Indicators. *Demography and Social Economy*, 3 (41), pp. 158–172. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2020.03.158>
20. Naumenkova, S., Tishchenko, I., Mishchenko, V., & Mishchenko, S. (2024). Rethinking energy poverty alleviation through energy efficiency: Evidence from Ukraine. *Environmental Economics*, 15 (2), pp. 198–214. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ee.15\(2\).2024.14](http://dx.doi.org/10.21511/ee.15(2).2024.14)
21. Naumenkova, S., Mishchenko, I., Tishchenko, I., & Mishchenko, V. (2025). Government support for addressing energy poverty in the context of low-carbon transition. *Public and Municipal Finance*, 14 (2), pp. 64–82. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.14\(2\).2025.07](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.14(2).2025.07)

22. Mishchenko, V. & Mishchenko, S. (2018). Marketynh tsyfrovyykh innovatsii na rynku bankivskykh posluh [Marketing of digital innovations in the banking services market]. *Financial Space*, 1 (29), pp. 75–79. [in Ukrainian]
23. Mishchenko, V. (2024). Mekhanizmy rehuliuвання protsesiv tsyfrovizatsii dlia zabezpechennia natsionalno ukorinenoї stiikosti ekonomichnoho rozvytku. [Mechanisms of regulation of digitization processes to ensure nationally rooted resilience of economic development], *Financial Space*, 189, pp. 283–290. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-50> [in Ukrainian]
24. Mishchenko, V. (2023). Upravlinnia kiberbezpekoiu v systemi zabezpechennia natsionalno ukorinenoї stiikosti ekonomichnoho rozvytku. [Cyber security management in the system for ensuring nationally rooted resilience of economic development]. *Economic Theory*, 1, pp. 47–72. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.047> [in Ukrainian]
25. Isherwood, R., & Hancock, B. (1979). Household Expenditure on Fuel: Distributional Aspects; Economic Adviser's Office. DHSS: London, UK.
26. Boardman, B. (1991). Fuel poverty: from cold homes to affordable warmth. Belhaven Press. 267 p.
27. Council of the European Union. (2023). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Energy Efficiency (recast) Available at: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7446-2023-INIT/en/pdf>
28. IEA. (2024). IEA Data and Statistics. Available at: <https://www.iea.org/data-and-statistics>
29. EU. (2025). Eurostat. Database. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/>
30. UNDP (2025). Ukraine – Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). Available at: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-fourth-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna4-february-2022-december-2024-english>
31. The State Statistics Service of Ukraine (2025). Statistical Information. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
32. World Bank. (2024b). Resilience. reliance. readjustment: How Ukrainians are coping with the war. Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2024/06/11/resilience-reliance-readjustment-how-ukrainians-are-coping-with-the-war>.